

ประชาธิปไตยตามแนวรัฐศาสตร์เชิงพุทธ : มิติการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
Democracy can be eaten according to Buddhist political science:
social change dimension

ดร.วิญญู ยุพฤทธิ์

พลอยชนกวรรณ หวังผล

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โสธร

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Dr.Winyu Yupharith

Ploychanokwan wangphon

Honorary Advisor Mahamakutbuddhist University Yasothon Buddhist College

RoiEt Buddhist college

E-mail winyuyasothon@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 23 กรกฎาคม 2565; วันที่แก้ไขบทความ: 23 สิงหาคม 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 23 สิงหาคม 2565

Received: July 23, 2022; Revised: August 23, 2022; Accepted: August 23, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาประชาธิปไตย โดยผ่านมุมมองการคิดวิเคราะห์และการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมการปกครองแบบประชาธิปไตยแนวพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดสันติสุข สันติภาพ และภราดรภาพในสังคม และ 3) เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระบบประชาธิปไตยตามแนวรัฐศาสตร์เชิงพุทธ อนึ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปกครอง เช่น หลักทศพิธราชธรรม เป็นธรรมสำหรับผู้ปกครองที่เป็นพระราชา และหลักอภิบาลนิยธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ปกครองที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น แต่การปกครองที่ดีที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องคือการปกครองโดยธรรมหรือการปกครองแบบธรรมาธิปไตย

ประชาธิปไตยกินได้ตามแนวรัฐศาสตร์เชิงพุทธ ต้องการให้ผู้ปกครอง และผู้อยู่ใต้ปกครองจะต้องมีคุณธรรมด้วยกัน เพื่อความเจริญของสังคม ประเทศชาติและโลก ซึ่งประชาธิปไตยในปัจจุบันนั้น มุ่งเน้นไปในเชิงปริมาณเป็นเกณฑ์ตัดสิน เช่น การหาเสียงเลือกตั้งและคะแนนที่ได้ เหล่านี้ เป็นเครื่องตัดสินความเป็นประชาธิปไตย ส่วนหลักการที่ว่าประชาธิปไตยต้องมีสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพนั้นเป็นเพียงอุดมคติ เพราะถ้าจะให้มันเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง จะต้องมีการพัฒนารากฐานของภูมิปัญญาปัจเจกชน ให้มีคุณธรรมและจริยธรรม กล่าวคือต้องมีการพัฒนาให้สามารถนำไปถึงขั้นธรรมาธิปไตย จึงจะเป็นการปกครองที่ถูกต้องตามอุดมคติการปกครองของพระพุทธศาสนา

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันและอนาคตมีแนวโน้มไปในทางที่เราจะกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น นักคิดและนักวิทยาศาสตร์ทางสังคมได้พยายามที่จะเสนอรูปแบบในการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยการรวบรวมข้อมูลซึ่งเราสามารถพิสูจน์และมีประสบการณ์ได้อันทำให้เราสามารถเข้าใจถึงสาเหตุและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมมนุษย์

คำสำคัญ : ประชาธิปไตย, รัฐศาสตร์เชิงพุทธ, การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Abstract

This article aims 1) to study democracy. through the perspective of analytical thinking and expression as behavior; 2) to study the principles of Buddhist democratic governance that contribute to peace, peace and fraternity in society; and 3) to promote social change in a democratic regime according to Buddhist political science. Incidentally Buddhist dharma principles can be applied to governing such as the principle of the Dharma. It is fair for the rulers who are kings. And the principle of morality It is a principle for a ruler who governs a democratic system, for example. But the best government that the Lord Buddha praised is the rule of law or monarchy.

Democracy can be eaten according to Buddhist political science. Want parents and those under the ruler must have virtues together for the prosperity of society nation and world which the present democracy focus on quantitative criteria such as election campaigns and the votes they get. These are democratic decisions. The principle that democracy requires freedom, equality and fraternity is just the ideal. Because if it is to be a true democracy the foundation of individual wisdom must be developed. To have morals and ethics that is to say, it must be developed to be able to bring it to the level of dharmadhipa-tai. Therefore, it will be the correct governance according to the ideal of the rule of Buddhism.

Therefore, the current and future social changes are more likely in the direction of us to direct change. Social thinkers and scientists have sought to propose a model for studying social change by collecting data that we can prove and experience that enables us to understand the causes and relationships between the factors that appear in human society

Keywords: Democracy, Buddhist political science, Social change

บทนำ

การปกครองโดยคนทั้งหมดหรือคนส่วนใหญ่ มีรูปแบบการปกครองเป็นของประชาชนเป็นรากฐานของอำนาจโดยปกติรู้จักทั่วไปได้ดีในนามการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งหมายความว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดจะเป็นผู้ปกครองจะต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาชน นโยบายในการปกครองประเทศต้องสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่แต่การที่จะเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้น จะต้องเป็นการปกครองโดยความเห็นชอบของคนส่วนมากและเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนมาก

นับแต่เปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ส่วนใหญ่แล้วได้ถือว่าลักษณะการใช้อำนาจของผู้ปกครองต่อประชาชน เป็นไปแบบอำนาจนิยม (Authoritarianism) คือ ให้เสรีภาพทางสังคม เศรษฐกิจแก่ประชาชน แต่ควบคุมทางด้านการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะนี้เห็นได้ชัดจากรัฐบาลที่มาจากการปฏิวัติหรือรัฐประหาร แม้แต่ในสมัยที่มีการเลือกตั้ง ยกเว้นในสมัยที่ใช้รัฐธรรมนูญ ที่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย เช่น รัฐธรรมนูญฉบับ 2540

ระบบการเมืองไทยโดยรัฐบาลทหารนั้น เรียกได้ว่าเป็นระบบการเมืองการปกครองแบบคณาธิปไตยนำสมัย (Modernizing Oligarchies) โดยถือว่าเป็นระบบการเมืองที่ครอบคลุมโดยระบบราชการหรือคณะทหาร โดยมีรัฐธรรมนูญที่คณะบุคคลผู้ใช้อำนาจปกครองตราขึ้นโดยผ่านกระบวนการที่ประชาชนหรือผู้ถูกปกครองมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย โดยสงวนการรวมอำนาจไว้ที่ผู้เป็นหัวหน้าคณะสูงสุด เป้าหมายของการปกครองอาจจะมุ่งหวังที่จะสร้างระบอบประชาธิปไตยขึ้นมาก็ได้แต่จุดประสงค์สำคัญคือ การพยายามสร้างประสิทธิภาพและความมีเหตุผลในการบริหารงานหรืออาจเรียกอีกรูปแบบหนึ่งก็คือระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยแบบชี้นำ (Tutelar Democracies) ได้แก่ รูปแบบการเมืองที่รวมอำนาจไว้ที่ฝ่ายบริหารและระบบราชการ แม้จะมีรัฐสภา มีระบบการเลือกตั้งอาจมีเสถียรภาพทางการเมืองบ้าง แต่ก็เป็นไปในแง่รูปแบบเท่านั้น ในพฤติกรรมที่ปรากฏ จะเห็นว่าฝ่ายนิติบัญญัติยังไม่เข้มแข็งหรือเป็นเสาหลักให้ระบบการเมืองได้

กล่าวโดยสรุป ไม่ว่ารูปแบบการปกครองจะได้อย่างไร หรือจะเป็นรูปไหน ลักษณะการปกครองที่ดีควรเป็นการปกครองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ในที่นี้จึงเสนอแนวคิด การปกครองโดยใช้หลักธรรม เพราะธรรมะเป็นเครื่องค้ำจุนโลก

1. ประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” ถอดศัพท์มาจากภาษาอังกฤษว่า “Democracy” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำ คือ “Demos” แปลว่า “ประชาชน” และ “Kratos” แปลว่า “อำนาจ” เมื่อรวมกันเข้าแล้วก็มีความหมายว่า “อำนาจของประชาชน” หรือ “ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ” เพราะฉะนั้นหลักการขั้นมูลฐานของระบอบประชาธิปไตยก็คือ “การยอมรับนับถือ ความสำคัญและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต” (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2534 : 51)

ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา อับราฮัม ลินคอล์น ได้ให้คำนิยามประชาธิปไตยในการกล่าวสุนทรพจน์ ณ เมืองเกตตีสเบิร์กหรือ “เกตต์สเบิร์ก” ในมลรัฐเพนซิลวาเนีย ในวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 1863 ว่า “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนจะไม่มีวันสูญสลายไปจากผืนพิภพนี้” วาทะดังกล่าวได้กลายเป็นคำนิยามยอดนิยม เพราะกะทัดรัดและกระชับความ ทั้งนี้อาจวิเคราะห์คำนิยามของอับราฮัม ลินคอล์น ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) รัฐบาลของประชาชน 2) รัฐบาลโดยประชาชน 3) รัฐบาลเพื่อประชาชน สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2536 : 17) ได้กล่าวว่า “การปกครองประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชนที่แต่ละคนปกครองตนเองได้” รวมทั้งสุชีพ ปุญญานุภาพ (2528 : 18) ให้คำนิยามของประชาธิปไตยไว้ว่า “ประชาธิปไตย คือรูปการปกครองที่ชนทุกชั้นมีอำนาจสูงสุด และใช้อำนานั้นทางผู้แทนของตน” ทั้งนี้กระมล ทองธรรมชาติ (2521 : 129) ได้ให้ความหมายของ “ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ถือเสียงข้างมากเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินการในเรื่องต่างๆ โดยมีกฎหมายหรือข้อบังคับต่างๆ ซึ่งสภานิติบัญญัติตราขึ้นโดยรัฐบาลเป็นผู้วางรายละเอียดกฎหมายนั้นๆ ใช้บังคับกับบุคคลทั้งหมด” และชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523 : 35) ได้ให้ความหมายของ “ประชาธิปไตย หมายถึง อุดมการณ์ซึ่งประกอบด้วยการมีศรัทธาในความสามารถในสติปัญญา การมีศรัทธาในความสามารถที่จะไต่หาเหตุผลเพื่อประกอบการตัดสินใจ ความเชื่อในอำนาจทางการปกครองของรัฐบาลที่เกิดจากตัวแทนของประชาชน ความเชื่อในสถาบันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อส่วนรวม และมีความเคารพในความคิดเห็นและการตัดสินใจของมติคนส่วนมาก”

ดังนั้น ประชาธิปไตยอาจใช้ในความหมายเชิงปรัชญา อุดมการณ์ แนวทฤษฎีทางการเมือง วิถีชีวิต หรือรูปแบบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของรัฐบาล รัฐบาลบริหารประเทศให้ประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ เป็นรูปแบบการปกครองหนึ่ง ที่ให้อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชนและหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบนี้ คือ การปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน

สรุปได้ว่า ประชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเลือกผู้ปกครองซึ่งทำหน้าที่ออกกฎหมายบริหารประเทศให้ประชาชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน

2. ประชาธิปไตยตามทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ

1. ปาสาสุขัง มหุตมัง ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสูงสุด

2. มหาชนหิตายะ สุขายะ ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่มีเป้าหมายเพื่อความเป็นไปแห่งประโยชน์เกื้อกูลและเพื่อความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง

การปกครองที่เป็นประชาธิปไตย คือ รูปการปกครองที่ยึดอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนไม่ว่าจะเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี (Presidential Democracy) หรือแบบรัฐสภา (Parliamentary

Democracy) ถ้าอำนาจสูงสุดในการกำหนดการปกครองอยู่ที่ประชาชนแล้วก็เป็นปกรณแบบประชาธิปไตยทั้งสิ้น (สุขุม นวลสกุลและวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ 2523 : 18) ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยนั้นจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญซึ่งอาจเป็นรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษรหรือไม่ลายลักษณ์อักษรก็ได้ เพราะประชาธิปไตยถือการปกครองโดยกฎหมาย (Rule by law) อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญนั้นเป็นเพียงกติกาการปกครองไม่ใช่เครื่องหมายแสดงความเป็นประชาธิปไตย เพราะฉะนั้นการที่ประเทศใดมีรัฐธรรมนูญจึงมิได้หมายความว่ารูปการปกครองของประเทศนั้นเป็นประชาธิปไตย เพราะบางประเทศ เช่น สหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ามีระบบการปกครองแบบเบ็ดเสร็จต่างก็มีรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประเทศเสรีนิยมอื่นๆ เหมือนกัน การที่จะพิจารณาว่าประเทศใดเป็นประชาธิปไตยหรือไม่จึงต้องดูว่ารัฐธรรมนูญของประเทศนั้นกำหนดให้ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยหรือไม่

ดังนั้น ประชาธิปไตยจึงมีความหมาย ทั้งในรูปแบบและหลักของการปกครอง รวมตลอดถึงการดำรงชีวิตร่วมกันของมนุษย์ ในแง่ของการปกครองนั้น มุ่งถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการที่จะเข้าร่วมกำหนดนโยบายต่างๆ อันเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ส่วนในแง่ของการดำเนินชีวิตนั้นหมายถึงการยอมรับเสรีภาพ ความสำคัญและประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยมีเหตุผลเป็นเครื่องนำทาง เพื่อความผาสุกร่วมกัน

3. รัฐศาสตร์เชิงพุทธ

พระธรรมวินัยเป็นรัฐธรรมนูญของพระพุทธศาสนา โดยมีหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองทุกรูปแบบพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ทรงจัดตั้งวางระเบียบต่าง ๆ ก็เพื่อให้พุทธบริษัทคือ พระสงฆ์และประชาชน ได้ประโยชน์จากพระธรรมวินัยที่พระองค์ได้ทรงสั่งสอน เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงจัดระเบียบพระสงฆ์ และวัดวาอารามให้มั่นใจว่าพุทธบริษัททุกคนจะได้พระธรรมวินัยไปอย่างดีที่สุด เรียกว่าพระธรรมวินัยนั้นแหละเป็นเป้าหมายของการปกครองคณะสงฆ์ และก็เป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการจัดการปกครองนั้นด้วย เพราะหลักพระธรรมวินัยคือหลักในการพัฒนา กาย วาจา ใจ ของพระสงฆ์ให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของเพศบรรพชิต

อุดมการณ์การปกครองตามแนวทางพระพุทธศาสนา คือ การเป็นธรรมในสังคม การปกครองจึงจำต้องยึดธรรมเป็นหลัก มีธรรมเป็นเครื่องควบคุม หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่ควรนำมาเป็นหลักกำกับการปกครองนั้น มีอยู่เป็นจำนวนมาก แนวทางการปกครองในทางพระพุทธศาสนาที่นิยมกล่าวถึง ได้แก่ อธิปไตย 3 เป็นหลักสำคัญที่ควรยึดถือเป็นแนวทางในการปกครอง หากการปกครองได้ดำเนินไปตามหลักธรรม การปกครองนั้นจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมสมประสงค์

3.1 หลักอธิปไตยในพระพุทธศาสนา

หลักการใช้อธิปไตย พระพุทธเจ้าทรงนิยาม ธรรมาธิปไตย คือ เอาหลักการเป็นใหญ่ มิใช่ อัตตาธิปไตย เอาตนเป็นใหญ่ หรือ โลกาธิปไตย เอาโลกหรือพวกพ้องเป็นใหญ่ ดังที่พระองค์แสดงไว้อย่างชัดเจนว่า “ที่ใดไม่

มีสัตบุรุษที่นั่นมิใช่สภา” สัตบุรุษ คือ ผู้รู้จักเหตุผล รู้จักคน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จึงอาจกล่าวได้ว่า พระธรรมวินัย ของพระพุทธเจ้าเป็นหลักการปกครองของพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ และเพื่อพระสงฆ์อันมีประโยชน์ 10 อย่าง เป็นเป้าหมาย คือ 1) เพื่อหมู่คณะยอมรับว่าดี 2) เพื่อให้หมู่คณะมีความผาสุก 3) เพื่อชมคนชั่ว 4) เพื่อปกป้องคนดี 5) เพื่อจัดทุกข์ในปัจจุบัน 6) เพื่อตัดทุกข์ในอนาคต 7) เพื่อผู้ที่ยังไม่ศรัทธาได้มีความศรัทธา 8) เพื่อรักษาจิตของคนที่ศรัทธาอยู่แล้ว ให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม คือ พระพุทธศาสนา 10) เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย คือ หลักการอันดีงาม ของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ อย่างที่เรียกว่า “มีสันติสุขในส่วนตน และสันติภาพในส่วนรวม” ฉะนั้นแล (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551)

แสดงให้เห็นว่า ประชาธิปไตยกินได้ในพระพุทธศาสนา โดยผ่านมุมมองการคิดวิเคราะห์และการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมนั้น ก่อให้เกิดสันติสุข สันติภาพ และภราดรภาพในสังคมโดยรวม กล่าวคือ การที่ประชาชนในรัฐมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพในขอบเขตของกฎหมาย อย่างเท่าเทียมกัน

3.2 ความหมายหลักอธิปไตย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2543 : 128) อธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ ความสำคัญยิ่งใหญ่มี 3 อย่าง คือ อัตตาธิปไตยความถือตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นสำคัญยิ่งใหญ่ โลกาธิปไตย ความถือชาวโลกเป็นใหญ่ และธรรมาธิปไตย ความถือธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นสำคัญยิ่งใหญ่ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย อธิปไตยมี 3 อย่างเท่านั้น 3 อย่างคืออะไรบ้าง คือ อัตตาธิปไตย 1 โลกาธิปไตย 1 ธัมมาธิปไตย 1” ซึ่งอธิปไตย 3 ดังกล่าวมีความหมายพอสรุปได้ดังนี้ 1) อัตตาธิปไตย การถือตนเป็นใหญ่ 2) โลกาธิปไตย การถือโลกเป็นใหญ่ 3) ธรรมาธิปไตย การถือธรรมะ คือ ความดีงาม ถูกต้องเป็นใหญ่

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการปกครองใดๆ อัตตาธิปไตย หรือ โลกาธิปไตย สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ จะต้องมิดธรรมาธิปไตยในการปกครองนั้นๆ จึงจะสามารถทำให้การปกครองนั้นๆ บรรลุเป้าหมายของการปกครองได้

3.3 ประชาธิปไตยสำหรับผู้ปกครอง (อธิปไตย)

พระพุทธศาสนา ได้แบ่งอธิปไตยหรือความเป็นใหญ่ออกเป็น 3 อย่าง สอดคล้องกับการจัดการปกครองในสังคมโลกที่รู้จักกัน 2 รูปแบบคือ รูปแบบการปกครองแบบเผด็จการ และรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังนี้

1) รูปแบบการปกครองแบบเผด็จการ (อัตตาธิปไตย ผู้นำเป็นใหญ่)

ในระบบเผด็จการ หรือระบบที่ยึดถืออัตตาธิปไตย ถือผู้นำเป็นใหญ่ ในระบบการปกครองแบบนี้ ถ้าผู้นำมีคุณสมบัติของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าหลักทศพิธราชธรรม หรือทศพิธราชธรรม 10 หรือจริยวัตร 10 ประการที่ผู้เป็นประมุขของแผ่นดินทรงประพฤติเป็นหลักธรรมประจำพระองค์ หรือเป็นคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมือง ให้มีความเป็นไปโดยธรรมและยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่ประชาชนจนเกิดความชื่นชมยินดี ซึ่ง

ความจริงแล้วไม่ได้จำเพาะเจาะจงสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในทุกองค์กรก็พึงใช้หลักธรรมเหล่านี้ คือ

1) ทาน คือ การให้สละทรัพย์สินของบำรุงเลี้ยงช่วยเหลือประชาชนและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

2) ศีล คือ ความประพฤติดีงาม ประกอบแต่การสุจริตให้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชน ให้ปราศจากโทษ ทั้งในการปกครอง อันได้แก่ กฎหมายและนิติราชประเพณี และในทางศาสนา อันได้แก่ เบญจศีลมาเสมอ

3) ปริจาคะ คือ การบริจาคเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของปวงชน

4) อาชวะ คือ ความซื่อตรงมีความจริงใจต่อประชาชน หมายความว่า การที่ทรงซื่อตรงในฐานะที่เป็นผู้ปกครอง ดำรงอยู่ในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราชสัมพันธ์มิตรและอาณาประชาราษฎร์

5) มัทวะ คือ ความอ่อนโยน มีกรุณาสุภาพนุ่มนวล หมายความว่า การที่เป็นผู้มีอัธยาศัยอ่อนโยน เคารพในเหตุผลที่ควร ทรงมีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสและอ่อนโยนต่อบุคคลที่เสมอกันและต่ำกว่า

6) ตบะ คือ การเผากิเลสมิให้เข้าครอบงำจิตใจ หมายความว่า ความเพียรที่แผดเผาความเกียจคร้าน คือ การที่พระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปด้วยดี โดยปราศจากความเกียจคร้าน

7) อักโกธะ คือ ความไม่โกรธและไม่เกรี้ยวกราด หมายความว่า การไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ไม่พยายามมุ่งร้ายผู้อื่นแม้จะลงโทษผู้ทำผิดก็ตามเหตุผล

8) อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนบีบบังคับประชาชน ปกครองประชาชนดังบิดาปกครองบุตร

9) ขันติ คือ ความอดทนต่อความยากลำบากทางกายและใจ

10) อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดธรรมดา ไม่เอนเอียงหวั่นไหวกับสิ่งไม่เที่ยง (จุ.ชา. 28/240/62)

หลักทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการนี้ ไม่ได้หมายถึงหลักปฏิบัติสำหรับพระราชทาน แต่หมายถึงหลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครองทุกระดับชั้น ไม่ว่าจะเป็นการปกครองระบบใดก็ตาม หากผู้ปกครองหรือผู้นำประเทศปฏิบัติตามหลักธรรม 10 ประการนี้ ย่อมจะเป็นที่รักใคร่ของปวงประชานอย่างแท้จริง ดังองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และรัชกาลปัจจุบัน ที่ทรงเป็นที่รักและเทิดทูนของพสกนิกรชาวไทยอย่างสูงสุด เพราะทรงประกอบไปด้วยหลักทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการนี้อย่างบริบูรณ์

2) รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย (โลกาธิปไตย ถือเสียงส่วนมากเป็นใหญ่)

สำหรับระบบประชาธิปไตย หรือระบบที่ยึดถือโลกาธิปไตย คือ ถือเสียงส่วนใหญ่จะต้องมีส่วนร่วมใช้อำนาจเป็นทีม คณะผู้บริหารผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องนำหลักธรรมตามหลักอภิธานิธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับใช้ในการปกครอง เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียวสามารถนำไปใช้ได้ทั้งหมู่ชนและผู้บริหารบ้านเมืองและพระภิกษุสงฆ์ มีทั้งหมด 7 ประการคือ

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ

2) พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง

3) ไม่บัญญัติ หรือลบล้างข้อบัญญัติต่าง ๆ เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิดหรือวางข้อกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้ และไม่เหยียบย่ำลบล้างสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ

4) ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นเราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือ และรับฟังความคิดเห็นของท่านในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์มาก

5) ไม่ข่มเหงสตรี เป็นการให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแก

6) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปุชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลุกเร้าให้เราทำความดี และเป็นที่รวมใจของหมู่ชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชา อันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดั่งาม

7) ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์หรือผู้ทรงศีล เป็นการจัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก (ที่.ม. 10/69/67-69)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การจัดการปกครองในสมัยพุทธกาลมีความสอดคล้องกับการปกครองในทางสังคมอยู่ 2 รูปแบบ แต่ในทางพระพุทธศาสนามีหลักการปกครองแบบธรรมาธิปไตย ซึ่งถือว่าการปกครองที่ดีที่สุด ไม่ว่าประเทศใดๆ ในโลกนี้ จะปกครองด้วยระบบใดๆ ก็ตาม ถ้าหากระบบการปกครองนั้น ๆ นำระบบการปกครองในทางพระพุทธศาสนา คือ ระบบธรรมาธิปไตย ยึดถือความเป็นธรรม ความถูกต้อง ความดีงามเป็นใหญ่แล้ว ระบบการปกครองนั้น ๆ ก็จะสามารถอำนวยประโยชน์สุขให้แก่ประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครองได้ แต่ถ้าระบบการปกครองใดๆ ถึงแม้ชาวโลกจะพากันยึดถือว่าเป็นระบบการปกครองที่ดีที่สุดแล้วก็ตาม หากระบบการปกครองนั้นๆ ขาดธรรมาธิปไตย คือการยึดถือธรรมะ ความถูกต้องเป็นใหญ่แล้ว การปกครองนั้น ๆ ก็เป็นการปกครองที่เลวร้ายนั่นเอง

2.3 ความเหมือนระหว่างประชาธิปไตยกับพระพุทธศาสนา

ประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่อำนาจเป็นของประชาชน ลักษณะสำคัญของระบอบนี้ก็คือ การที่ประชาชนในรัฐมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายอย่างเท่าเทียม ประชาธิปไตยมิใช่เป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด ยังมีข้อผิดพลาดบกพร่องอยู่อีกมากเหมือนกัน แต่นับว่ายังดีกว่าระบอบการปกครองระบบอื่นๆ ที่มีอยู่ในขณะนี้ พระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย แต่มีหลักการบางอย่างที่เหมือนกันกับประชาธิปไตย ซึ่งจะได้นำเอาส่วนที่ “เหมือนกัน” นั้นมาศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นหลัก

ความสำคัญของประชาธิปไตยไว้ 5 ประการ ดังนี้ 1. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน 2. หลักการมีส่วนร่วมในการปกครอง 3. หลักความเสมอภาค 4. หลักเสรีภาพ 5. หลักเสียงส่วนมาก

ดังนั้น หลักการปกครองของประชาธิปไตยสรุปได้ว่า การปกครองโดยประชาชนเพื่อประชาชนโดย ยึดหลักเสียงประชาชนข้างมากเป็นใหญ่ ตลอดจนวิธีการในการดำเนินชีวิตของคน ในการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ภายใต้ความเชื่อที่ว่าคนเราเกิดมาเท่าเทียมกัน มีสิทธิเสรีภาพ ในการดำเนินชีวิตภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย โดยเน้นลงไป ที่ประโยชน์สุขถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของรัฐเมื่อบุคคลใดอาสาเข้ามาบริหารปกครองประเทศก็มีจุดหมายปลายทาง ที่ผลประโยชน์ของประชาชนเท่านั้น

ในด้านหลักการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนาผู้ศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ความเหมือนกันและเข้ากันได้เป็นอย่างดี ดังนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน คือ ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยสูงสุดของรัฐ ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจปัญหาและกำหนดความเป็นไปของพวกเขาเอง โดยมีผู้แทนที่ตนเลือกเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในการบริหาร เช่น การเลือกตั้งตัวแทนของตนขึ้นไปทำหน้าที่ในรัฐสภา นอกจากนี้ประชาชนอาจทำได้โดยการช่วยรณรงค์หาเสียงให้ผู้สมัครที่ตนนิยมอยู่หรือเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เพื่อหาทางผลักดันให้นโยบายของพรรคนำมาใช้ปฏิบัติ เป็นต้น จะถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยที่ทุกคนใช้อำนาจอธิปไตยเองในกิจการทั้งปวงโดยตรง หรืออาจจัดให้มีการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยโดยอ้อม คือ ให้ประชาชนเลือกผู้แทนฯ ขึ้นทำการแทนตนคือ ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ

2. ส่วนอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนทางพระพุทธศาสนาพบว่า การถือธรรมเป็นอำนาจในการปกครอง แต่อำนาจนั้นต้องเป็นประกอบด้วยธรรมมีธรรมเป็นอำนาจในการปกครอง โดยกล่าวไว้ในหลักของ “อธิปไตย 3 คือ ความเป็นใหญ่ไว้ 3 ประการ ดังนี้

- 1) อำนาจอธิปไตยขึ้นอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียวเป็นใหญ่ เรียกว่า อัตตาธิปไตย
- 2) ถืออำนาจอธิปไตยขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของคนส่วนใหญ่ เรียกว่า โลกาธิปไตย
- 3) ถืออำนาจอธิปไตยขึ้นอยู่กับธรรม คือความถูกต้องตามหลักความจริงเป็นใหญ่ เรียกว่า ธัมมาธิปไตย” (ที.ปา. 11 /228 /231)

ดังนั้น อธิปไตยคืออำนาจความเป็นใหญ่ทั้ง 3 ประการนี้ แม้ว่าพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสสอนเพื่อมุ่งเน้นไปในทางการเมืองการปกครองตรงๆ แต่เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับอำนาจเป็นของประชาชนแล้วเข้ากันได้เป็นอย่างดี เช่น พระพุทธเจ้าทรงประทานความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ดูแลกันเองตามพรพราหมณ์คือลูกศิษย์ดูแลอาจารย์ และพรพราหมณ์ให้ความเคารพอาวุโส เป็นต้น จะเห็นว่าการให้อำนาจเป็นใหญ่ลงไปที่ธรรมโดยที่พุทธเจ้าไม่ทรงถืออำนาจไว้ที่พระองค์ เพราะทรงเห็นว่าพุทธศาสนาจะอยู่ต่อไปได้ต้องอาศัยพุทธบริษัทสี่ ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุณี ภิกษุ โดยเฉพาะภิกษุสงฆ์ถือว่ามีความสำคัญในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณคอยเป็นแบบอย่างที่ดี และนำหลักธรรมไปแนะนำให้พุทธบริษัทเป็นคนดีของสังคม จะเห็นว่าหลักของอธิปไตยสามดังที่กล่าวมามีความเหมือนกันกับอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ในด้านการสร้างความสุขให้แก่ประชาชน โดยถืออำนาจโดยธรรม

เป็นใหญ่ในการปกครองมากกว่าถือโลกาธิปไตยตามกระแสโลก พระพุทธศาสนาทรงสรรเสริญธรรมาธิปไตยในการปกครองมากกว่าสิ่งอื่น

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สังคมมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ในสภาพที่หยุดนิ่ง หากแต่จะเคลื่อนไหวตลอดเวลา ดังนั้น แนวโน้มโดยทั่วไปของสังคมจึงอยู่ในสภาพที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยความหมายของการเปลี่ยนแปลงแล้วเราพิจารณาในลักษณะของการเปรียบเทียบความแตกต่างของสิ่ง ๆ หนึ่งในเวลาต่างกัน การเปลี่ยนแปลงจึงเกี่ยวข้องกับเวลา หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนี้ เราพิจารณาในแง่การเปรียบเทียบความแตกต่างของสังคมหนึ่งในเวลาที่ผ่านมาไป

3.1 แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยตามแนวพระวินัยปิฎก

พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัย เพื่อเป็นแนวในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ แต่การบัญญัติวินัยนั้นก็ทรงบัญญัติเป็นพระสงฆ์ได้บัญญัติตามลำพัง ต้องให้เกิดเรื่องก่อน แล้วประชุมสอบสวนแล้วบัญญัติพระวินัยท่ามกลางพระสงฆ์ ด้วยความเห็นชอบของพระสงฆ์ต่างพร้อมใจกันนำไปปฏิบัติการทำกรรมต่างๆ ของสงฆ์ ยกเว้นอบโลกนกรรม ล้วนให้ทำเป็นการสงฆ์ทั้งสิ้น กล่าวคือ

- ญัตติกรรม - ทำด้วยสงฆ์จตุรกร คือ 4 รูปขึ้นไป เช่น การสวดปาติโมกข์
- ญัตติทุติยกรรม - ทำด้วยสงฆ์ปัญจกร คือ 5 รูปขึ้นไป เช่น เรื่องกฐิน
- ญัตติจตุตถกรรม - ทำด้วยสงฆ์ ทสกร คือ ตั้งแต่ 10 รูปขึ้นไปยกเว้นในที่กันดาร เช่น การ

อุปสมบท

การให้มานัต การสวดอัชฌาณ ก็ต้องใช้สงฆ์ตั้งแต่ 21 รูปขึ้นไป จึงกล่าวได้ว่า

พระวินัย คือ รัฐธรรมนูญ และกฎหมายต่างๆ

พระสงฆ์ คือ สมาชิกสภาผู้แทน

คุณสมบัติของพระสงฆ์ คือ คุณสมบัติของสมาชิก

อำนาจพระสงฆ์ คือ อำนาจอธิปไตย

อธิกรณ์สงฆ์ทั้ง 4 คือ

1. วิวาทาธิกรณ์ - การขัดแย้งกันเกี่ยวกับธรรมวินัย
2. อนุวาทาธิกรณ์ - การโจทก์กันด้วยอาบัติต่างๆ
3. อาปัตตาธิกรณ์ - การละเมิดอาบัติต่างๆ
4. กิจจาธิกรณ์ - กิจของสงฆ์ที่เกิดขึ้นที่จะพึงทำด้วยสงฆ์จำนวนต่างๆ

ต่างก็ต้องระงับด้วยวิธีการที่เรียกว่า อธิกรณ์สมณะ 7 คือ

1. สัมมุขาวินัย ระงับต่อหน้าสงฆ์ต่อหน้าบุคคลต่อหน้าวัตถุ
2. สติวินัย การระงับด้วยการให้เกียรติแก่พระอรหันต์ ผู้มีสติสมบูรณ์

3. อมูพหกวินัย การระงับเหตุด้วยการยกเว้นให้แก่ผู้ทำผิดในขณะที่เป็นบ้า คือได้หลงไปแล้ว

4. เยภยยสิกา ระงับด้วยเสียงข้างมากลงมติ

5. ปฏินญาตกรณะ ระงับด้วยการทำตามปฏินญา

6. ตัสสปปายสิกากรรม ระงับด้วยการลงโทษศตรูผู้ถูกลอบสวนแล้วพูดไม่อยู่กับร่องกับรอย ให้การรับแล้วปฏิเสธ ปฏิเสธแล้วรับเป็นต้น

7. ตินวัตถการวินัย ระงับด้วยการประนีประนอมทั้งสองฝ่าย ดุจเอาหญ้าทับสิ่งสกปรกไว้ไม่ให้มีกลิ่น

ทั้งอธิกรณ์และการระงับต้องทำให้เป็นการสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ ดูจการตั้งกรรมาธิการฝ่ายต่างๆ ฉะนั้นจึงเป็นการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีมและในการประชุมทำกรรมต่างๆ เป็นการสงฆ์นั้น ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ จริ่งๆ ถ้ามีข้อข้องใจมีสิทธิ ยับยั้ง (Veto) ได้ แม้เพียงเสียงเดียวสงฆ์ทั้งหมดก็ต้องฟังดังทำกรรมมาจาว่า “ยสสยสมโต ขมติ.....โส ตุนหสส ยสส น ขมติ โส ภาเสย” แปลว่า “ถ้ากรรมนี้ ชอบใจต่อท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงยับยั้ง ถ้าไม่ชอบใจต่อท่านผู้ใดท่านผู้นั้นพึงพูดขึ้น”

อนึ่งการทำกรรมอันใดก็ตาม พระวินัยจะต้องพร้อมเพรียงกัน ดังคำขึ้นต้น ของกรรมมาจาว่า “ยทิสงฆสส ปตตกลล” ซึ่งแปลว่า “ถ้าความพร้อมพร้องของสงฆ์ พร้อมแล้ว... สงฆ์พึงทำ...” ดังนั้นนี้คือเนื้อความใน มหาขันธกะ มหาวรรค พระวินัยปิฎกเล่ม 4 (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551)

3.2 แนวความคิดประชาธิปไตย ตามแนวพระสูตรต้นตปิฎก

3.2.1 หลักเสรีภาพทางความคิด พระพุทธเจ้าได้ให้ออกาสแก่ชาวกาลามะในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ คำสอนของนักบวช ที่มาเผยแพร่คำสอนด้วยข้อความต่อไปนี้

ดูกรกาลามะทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าเชื่อ เพียงเพราะ

1. การฟังตามกันมา (มา อนุสสเวน)
2. การถือกันสืบๆ มา (มา ปรมปราย)
3. ชาวเล่าลือ (มา อิติกราย)
4. การอ้างตำรา (มา ปิฎกสมปทาเนน)
5. การใช้ตรรกะ (มา ตกุกเหตุ)
6. การอนุมาน (มา นยเหตุ)
7. การตรึกตรองตามอาการ (มา อาการปริวิตกเกณ)
8. เข้าได้กับทฤษฎีที่ตนคิดไว้ (มา ทิฏฐินิขมานขนติยา)
9. มองเห็นลักษณะว่าน่าเชื่อได้ (มา ภาพพรูปตาย)
10. สมณะ นี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครูติ)

ต่อเมื่อใครรู้เข้าใจ ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละ หรือ ถือปฏิบัติตามนั้น (อ.ต.ก. 20/505/241)

จากที่กล่าวมาจะพบว่าพระพุทธศาสนาให้เสรีภาพทางความคิด ให้เสรีภาพในความเชื่ออย่างเป็นอิสระ ไม่ปล่อยให้นับถือศรัทธาอย่างมกมายโดยไม่ได้คิดพิจารณาถึงเหตุถึงผลของความเป็นจริง ว่าเรื่องนั้นจริงหรือไม่

จริง มีประโยชน์หรือมีโทษ ทุกคนมีอิสระในการเชื่อในสิ่งนั้น ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นแนวคิดด้านเสรีภาพในแบบประชาธิปไตยทางพระพุทธศาสนา

3.2.2 หลักความเสมอภาค ในพระธรรมวินัย จะเห็นได้จากหลักความอัศจรรย์ของพระธรรมวินัย 8 อย่าง เปรียบเทียบกับความอัศจรรย์ของมหาสมุทร 8 อย่าง ดังนี้

1) ธรรมวินัย หรือพระพุทธศาสนามีการศึกษาตามลำดับ ทำตามลำดับปฏิบัติ ตามลำดับ แห่งตลอด อรหัตตมรรค ด้วยการทำต่อเนื่องจนมหาสมุทรลุ่มลึกตามลำดับ

2) สวากของพระพุทธเจ้าที่แท้ไม่ลวงลึกลับที่ทรงบัญญัติแล้ว แม้จะต้องสละชีวิตก็ยอม ดุจมหาสมุทรไม่ล้นฝั่ง

3) สงฆ์ ย่อมกันคนชั่วให้ห่างไกล ดุจทะเลซัดซอกศพให้เข้าสู่ฝั่งฉะนั้น

4) วรรณะ 4 ออกบวชแล้วย่อมละซึ่งชื่อโคตร ในกาลก่อนถึงการนับว่าเป็นสมณศากยบุตร ดุจน้ำจากแม่น้ำทั้งหลาย เมื่อถึงมหาสมุทรแล้ว ก็เป็นน้ำมหาสมุทรอันเดียวกัน

5) แม้ฝนตก มหาสมุทรก็ไม่ปรากฏความพร่องและความเต็ม ฉนใด ภิกษุในธรรมวินัยที่ดับกิเลสด้วยนิพพานธาตุ ย่อมไม่ทำนิพพานให้เต็ม

6) พระธรรมวินัย มีรสเดียว คือ วิมุตติรส-รสแห่งความหลุดพ้น ดุจมหาสมุทรมีรสเดียวคือ รสเค็ม (เอกรโส-โลณรโส, เอกรโส-วิมุตติโส)

7) มหาสมุทรเต็มไปด้วยยวรัตนนานาประการ ฉนใด พระธรรมวินัยก็มากด้วย ธรรมรัตนะ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 มรรค 8 ฉนนัน

8) มหาสมุทร เป็นที่อยู่ของสัตว์มีชีวิตใหญ่ๆ เช่น ปลาตมิตมังกลา ตปริมังกลา อสุร นาคแคนธรรพ ฉนใด พระธรรมวินัยก็มีอริยบุคคล 4 และผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นอริยบุคคล 4 ฉนนัน (อง.อฎฐก. 23/109/207)

หลักความเสมอภาคดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า พระภิกษุเมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วถึงแม้จะอยู่ชนชั้นใด มีฐานะใด เมื่อเข้ามาแล้วทุกคนถือวินัยเสมอกัน มีความผิดเมื่อล่วงละเมิดลงโทษตามลำดับวินัยเสมอกัน พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนมหาสมุทรแม้ว่าน้ำจะไหลลงมาจากที่ใดก็ตามเรียกว่า มหาสมุทรมีรสเดียวคือ รสเค็ม

3.2.3 หลักภราดรภาพ หรือหลักความเป็นพี่เป็นน้องกัน คือ สหธรรมิก ผู้ปฏิบัติธรรมร่วมกัน ควรมีธรรมต่อไป

ก. สังคหวัตถุ 4 คือ แบ่งปัน พุดไฟเราะ บำเพ็ญประโยชน์ และวางตัวเคียงบ่าเคียงไหล่ ร่วมสุขร่วมทุกข์ (อง.จตุกก. 21/32/42)

ข. สาราณียธรรม 6 คือ จะพูด จะทำ จะคิด ก็ประกอบด้วย เมตตาจิต แบ่งปันลากันอย่างทั่วถึง มีศีลเสมอกันและมีทศนะเสมอกัน (อง.ฉก. 22/282/321)

ค. หลักอภิธานิยธรรม 7 คือ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ เมื่อประชุมก็พร้อมกันเข้าประชุม และพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม ไม่ทำลายหลักการเดิม เคารพผู้หลักผู้ใหญ่ ค้มครองกุลสตรี มีให้ถูกข่มเหง เคารพ

เจตีย์ อนุสาวรีย์คนสำคัญของชาติ ให้การคุ้มครองอารักขาสมณะชีพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในรัฐ (อง.สศ. ตก. 23/19/17-18)

ดังนั้น อันที่จริงหลักการเสี่ยงข้างมากในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นหลักพื้นฐานอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่อาจตัดสินว่า เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริงจะต้องประกอบด้วยหลักการอื่นๆ อีก เช่น ประชาชนต้องได้รับสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคทางการเมือง มีสิทธิรับรู้ข่าวสาร ตลอดจนสามารถตรวจสอบ ควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลได้ด้วย จึงเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย

4. ประชาธิปไตยตามแนวรัฐศาสตร์เชิงพุทธสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประชาธิปไตยมาตั้งแต่เริ่มแรก ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวงเสียอีกลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนามีตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. พระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุด พระธรรม คือ คำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง พระวินัยคือ คำสั่งอันเป็นข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเมื่อรวมกัน เรียกว่าพระธรรมวินัย ซึ่งมีความสำคัญขนาดที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้เป็นพระศาสดาแทนพระองค์ ก่อนที่พระองค์จะปรินิพพานเพียงเล็กน้อย

2. มีการกำหนดลักษณะของศาสนาไว้เรียบร้อย ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรม ลักษณะของพระพุทธศาสนาคือสายกลาง ไม่ซ้ายสุด ไม่ขวาสุด ทางสายกลางนี้เป็นครรลอง อาจปฏิบัติค่อนข้างเคร่งครัดก็ได้ โดยใช้สิทธิในการแสวงหาดีเรกลางตามที่ทรงอนุญาตไว้ ในสมัยต่อมา เรียกแนวกลางๆ ของพระพุทธศาสนาว่า วิชชาวาทิ คือศาสนาที่กล่าวจำแนกแจกแจง ตามความเป็นจริงบางอย่างกล่าวยืนยันโดยส่วนเดียวได้ บางอย่างกล่าวจำแนกแจกแจงเป็นกรณี ๆ ไป

3. พระพุทธศาสนา มีความเสมอภาคภายใต้พระธรรมวินัย บุคคลที่เป็นวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทราแต่เดิม รวมทั้งคนวรรณะต่ำกว่านั้น เช่นพวกจัณฑาล พวกปุกกุสะคนเก็บขยะ และพวกทาส เมื่อเข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องแล้ว มีความเท่าเทียมกัน คือปฏิบัติตามสิกขาบทเท่ากัน และเคารพกันตามลำดับอาวุโส คือผู้อุปสมบทภายหลังเคารพผู้อุปสมบทก่อน 4. พระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีสิทธิ เสรีภาพภายใต้พระธรรมวินัย เช่นในฐานะภิกษุเจ้าถิ่น จะมีสิทธิได้รับของแจกก่อนภิกษุอาคันตุกะ ภิกษุที่จำพรรษาอยู่ด้วยกันมีสิทธิได้รับของแจกตามลำดับพรรษา มีสิทธิรับภิน္ทาน และได้รับอานิสงส์ภิน္ทานในการแสวงหาจีวรตลอด 4 เดือนฤดูหนาวเท่าเทียมกัน นอกจากนั้นยังมีเสรีภาพที่จะเดินทางไปไหนมาไหนได้ จะอยู่จำพรรษาวัดใดก็ได้เลือกปฏิบัติกรรมฐานข้อใด ถือธุดงค์วัตรข้อใดก็ได้ทั้งสิ้น

5. มีการแบ่งอำนาจ พระเถระผู้ใหญ่ทำหน้าที่บริหารปกครองหมู่คณะ การบัญญัติพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเอง เช่นมีภิกษุผู้ทำผิดมาสอบสวนแล้วจึงทรงบัญญัติพระวินัย ส่วนการตัดสินคดีตามพระวินัยทรงบัญญัติแล้วเป็นหน้าที่ของพระวินัยธรรมซึ่งเท่ากับ

6. พระพุทธศาสนามีหลักเสียงข้างมาก คือ ใช้เสียงข้างมาก เป็นเกณฑ์ตัดสิน เรียกว่า วิธียุยงยลิกา การตัดสินโดยใช้เสียงข้างมาก ฝ่ายใดได้รับเสียงข้างมากสนับสนุน ฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายชนะคดี

ดังนั้น สังคมมนุษย์นั้นไม่ได้อยู่ในสภาพที่หยุดนิ่ง หากแต่จะเคลื่อนไหวตลอดเวลา แนวโน้มโดยทั่วไปของสังคมจึงอยู่ในสภาพที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยความหมายของการเปลี่ยนแปลงแล้วเราพิจารณาในลักษณะของการเปรียบเทียบความแตกต่างของสิ่ง ๆ หนึ่ง ในเวลาต่าง ๆ กัน การเปลี่ยนแปลงจึงเกี่ยวข้องกับเวลาหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนี้เราพิจารณาในแง่การเปรียบเทียบความแตกต่างของสังคมและวัฒนธรรมหนึ่งในเวลาที่ผ่านมาไป

5. บทสรุป

ประชาธิปไตยกินได้ตามแนวรัฐศาสตร์เชิงพุทธ สำหรับผู้เขียนนั้นเป็นไปในลักษณะที่ประชาชนได้รับสันติสุข สันติภาพ มีเสรีภาพและภราดรภาพ ทั้งในรูปกิตติคุณและบริกาจากรัฐในทุกส่วนและทุกชนชั้นของสังคม เพราะการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของคนทุกคนในสังคม คำว่า “ประชาธิปไตยกินได้ในพระพุทธศาสนา” จึงมิใช่เป็นเพียงแค่ว่าคำกล่าวที่สวยหรูไว้ให้คนหรือนักการเมืองใช้เมื่อต้องการ แต่หมายถึงปัจเจกบุคคลได้มีอิสระอย่างเต็มที่ตามที่กฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามมีอยู่ ซึ่งความอยู่ดีมีสุขภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติที่มีอิทธิพลต่อชาวพุทธอย่างที่สุด

ประชาธิปไตยกินได้จึงเป็นหลักการสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ตลอดจนเข้าใจร่วมกันในความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิต บนฐานแห่งความสัมพันธ์ที่ดีงามมั่นคง โดยที่แต่ละคนก็มีความระลึกถึงกันมีน้ำใจประสานร่วมมือต่อกัน จนเกิดภาวะที่เรียกว่า เอกภาพ ก็จะเกิดอรรถประโยชน์สุดท้ายก็จะส่งผลต่อชุมชนใน ดังนั้น คำกล่าวที่ว่า “ประชาธิปไตยที่กินได้ในพระพุทธศาสนา” จึงไม่ใช่วาทะกรรมเอาไว้อ้างอ้าง แต่เป็นเรื่องของจริงที่ผ่านมุมมองการคิดวิเคราะห์และการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม กล่าวคือก่อให้เกิดสันติสุข สันติภาพ และภราดรภาพในสังคม โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมการปกครองแนวพระพุทธศาสนา

มิติการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลสะท้อนต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ก็คือเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในเมื่อเราถือว่าสังคมก็คือพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นได้ปฏิบัติต่อกัน การเปลี่ยนแปลงจากเวลาหนึ่งถึงอีกเวลาหนึ่ง จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีการควบคุมเร่งรัด และมีได้มีเป้าหมายแต่อย่างใด เราเรียกว่า “วิวัฒนาการ” การวิวัฒนาการทางสังคมจึงอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการหรือไม่ต้องการก็ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงที่สังคมของเรากำลังต้องการก็คือ การเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า “การพัฒนา” (Development) ทั้งนี้ก็เพราะว่าการพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้กำหนดทิศทางและจุดมุ่งหมายรวมทั้งการควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงไว้ตามระยะเวลา

เอกสารอ้างอิง

- กมล ทองธรรมชาติ.(2521).**การปกครองและการเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์.(2534).**รัฐศาสตร์กับการเมือง**.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ตะเกียง.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช.(2523).**ประชาธิปไตยสังคมนิยมคอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ มหานคร : บรรณกิจ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).(2543).**พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต).(2565). **พระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย**.10 มิถุนายน 2565.จาก : <http://oldweb.mcu.ac.th/mcutrai/menu2/Critical/03.htm>.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ ปยุตฺโต).(2535). **การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิมพ์ลิข หงษ์คำ.(2565). **ประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา**.10 กรกฎาคม 2565.จาก : <https://sites.google.com/site/fon5481136057/hnwy-thi-1/1-1>
- มหามกุฏราชวิทยาลัย.(2525).**พระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สามารถ มั่งสั่ง.(2565). **อธิปไตย 3 ประการ : ต้นแบบของการปกครอง**.10 กรกฎาคม 2565.จาก : <https://mgronline.com/daily/detail/9620000038979>
- สุขุม นวลสกุล และวิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ.(2523).**การเมืองและการปกครองไทย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ.(2528).**คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**.กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- Lewis Copeland and Lawrence Lamm eds. (1985). **The World's Great Speeches**. (2nd ed.) New York: Dover.